

Svetlana Aleksandrovna Aleksievici este o scriitoare și jurnalistă din Belarus. S-a născut la Stanislaviv, în Ucraina, pe 31 mai 1948, dintr-un tată bielorus și o mamă ucraineană, și a crescut în Bielorusia (denumirea țării în perioada sovietică). După terminarea școlii, a lucrat ca reporter la mai multe ziare locale, înainte de a absolvi Universitatea de Stat din Belarus (1972) și de a deveni corespondent al revistei literare *Neman* din Minsk (1976).

De-a lungul carierei sale de jurnalist, Aleksievici s-a specializat în narațiuni literare întemeiate pe declarațiile martorilor oculari, istorii orale ale mai multor evenimente dramatice din istoria sovietică: al Doilea Război Mondial, războiul din Afganistan, căderea URSS, dezastrul de la Cernobîl. În urma persecuțiilor politice din partea administrației Lukașenko, a părăsit Belarusul în 2000, trăind timp de un deceniu la Paris, Göteborg și Berlin. În 2011 s-a mutat înapoi la Minsk.

A publicat mai multe volume care s-au bucurat de apreciere, cărți publicate sau în curs de publicare în 43 de limbi și în 47 de țări: *Războiul nu are chip de femeie (U voînâ ne jenskoe liço, 1985)*, ce cuprinde mărturiile ale femeilor care au luptat în al Doilea Război Mondial, titlu vândut în peste 2 milioane de exemplare; *Ultimii martori (Poslednie svideteli, 1985)*, amintiri ale celor care au copilărit în vremea celui de-al Doilea Război Mondial; *Soldații de zinc (Tinkovie malciki, 1989)*, despre experiențele soldaților sovietici în războiul din Afganistan; *Zacearovannîe smertiu (Fermecați de moarte, 1993)*, despre sinuciderile provocate de prăbușirea Uniunii Sovietice; *Rugăciune pentru Cernobîl (Cernobîlskaia molitva, 1997)*, mărturiile ale supraviețuitorilor celei mai mari catastrofe nucleare din istorie; și *Vremuri second-hand (Vremea second hand, 2013)*, o încercare de portretizare a „omului sovietic” prin amintirile generațiilor nostalgice de după căderea imperiului comunist. Svetlanei Aleksievici i s-au acordat numeroase premii pentru cărțile sale, iar în anul 2015 a fost distinsă cu Premiul Nobel pentru Literatură, „pentru scrierile ei polifonice, memorial al suferinței și curajului în epoca noastră”.

SVETLANA ALEKSIEVICI

Rugăciune pentru Cernobîl

O cronică a viitorului

Traducere din limba rusă și note
ANTOANETA OLTEANU

București
2019

INFORMAȚIE ISTORICĂ

„Bielorusia... Pentru lume suntem *terra incognita* – un teritoriu necunoscut, străin. «Rusia albă», cam asta înseamnă denumirea țării noastre în limba engleză. Toți știu despre Cernobîl, dar numai în legătură cu Ucraina și cu Rusia. Mai trebuie să povestim și despre noi.“

Narodnaia gazeta, 27 aprilie 1996

„26 aprilie 1986, la ora 1 și 23 de minute și 58 de secunde, o serie de explozii au distrus reactorul și clădirea celui de-al patrulea bloc energetic de la centrala atomoelectrică de la Cernobîl, aflată în apropierea graniței bielorusă. Cernobîlul a devenit cea mai mare catastrofă tehnologică a secolului XX.

Pentru mica Bielorusie (cu o populație de 10 milioane de locuitori) a fost o calamitate națională, deși bielorușii nu au nici o centrală atomoelectrică. Este în continuare o țară agrară, cu o populație preponderent rurală. În anii Marelui Război pentru Apărarea Patriei, fasciștii germani au nimicit 619 sate de pe teritoriul bielorus, împreună cu locuitorii lor. După Cernobîl, țara a pierdut 485 de sate și cătune: 70 dintre ele sunt îngropate pentru eternitate

în pământ. În război, unul din patru bieloruși a murit; astăzi, unul din cinci trăiește pe teritoriul contaminat. Sunt 2,1 milioane de oameni, dintre ei – 700 000 de copii. Printre factorii scăderii demografice, radiația ocupă locul cel mai important. În regiunile Gomel și Moghilău (cele care au avut cel mai mult de suferit în urma catastrofei de la Cernobîl), mortalitatea a depășit natalitatea cu 20%.

În urma catastrofei, în atmosferă au fost aruncate 50 000 000 Ci de radionuclizi. Dintre aceștia, 70% au căzut în Bielorusia: 23% din teritoriul ei a fost contaminat cu radionuclizi – peste 1 Ci/km² de cesiu-137. Pentru comparație, în Ucraina a fost contaminat 4,8% din teritoriu, în Rusia – 0,5%. Suprafața teritoriilor agricole intens contaminate, de peste 1 Ci/km², formează peste 1,8 milioane de hectare. Stronțiu-90, cu o densitate de peste 0,3 Ci/km², a contaminat circa 0,5 milioane de hectare. Din circuitul agricol au fost scoase 264 000 de hectare de pământ. Bielorusia e o țară a pădurilor. Dar 26% din păduri și peste jumătate din pășunile din luncile Pripetului, Niprului, Sojului fac parte din zona de contaminare radioactivă.

Ca urmare a influenței permanente a dozelor mici de radiație, anual în țară crește numărul de îmbolnăviri de cancer, de copii înapoiți mintal, cu tulburări nervoase și psihice și cu mutații genetice.“

Belorusskaia ențiklopedia, „Cernobîl“,
1996, pp. 7, 24, 49, 101, 149

„Conform datelor din studiile de cercetare, pe 29 aprilie 1986, un nivel radioactiv înalt a fost înregistrat în

Polonia, Germania, Austria, România, pe 30 aprilie, în Elveția și nordul Italiei, pe 1–2 mai, în Franța, Belgia, Olanda, Marea Britanie, nordul Greciei, pe 3 mai în Israel, Kuwait, Turcia. Substanțele gazoase și volatile, propulsate la o mare înălțime, s-au răspândit pe tot globul: pe 2 mai au fost înregistrate în Japonia, pe 4 mai, în China, pe 5, în India, pe 5 și 6 mai, în SUA și Canada. A fost nevoie de mai puțin de o săptămână ca Cernobîl să ajungă o problemă a întregii lumi.“

*Urmările avariei de la Cernobîl în Bielorusia,
Minsk, Colegiul superior internațional „Saharov“
pentru studierea radioecologiei, 1992, p. 82*

„Reactorul patru, numit obiectivul «Carcasa», păstrează în continuare, în pântecul său de plumb, fier și beton, circa 200 de tone de materiale nucleare. Iar combustibilul este amestecat parțial cu grafit și beton. Nimeni nu știe ce se întâmplă cu ele azi.

Sarcofagul a fost construit solid, într-un mod unic, iar inginerii din Petersburg care au ridicat construcția probabil că se pot mândri cu ea. Trebuia să reziste treizeci de ani. Totuși, a fost asamblată «teleghidat», plăcile au fost îmbinate cu ajutorul roboților și al elicopterelor, de aici și fisurile. Astăzi, conform unor date, suprafața generală a fisurilor depășește 200 de metri pătrați și printre ele continuă să iasă la suprafață particule radioactive. Dacă bate vântul din nord, atunci spre sud avem de-a face cu niște cenuși active cu uraniu, plutoniu, cesiu. Mai mult, într-o zi cu soare, cu lumina stinsă, în sala reactorului se văd coloane de lumină ce cad de sus. Ce

„Înseamnă asta? Și ploaia pătrunde înăuntru. Iar dacă ajunge umezeală în masele ce conțin combustibili, este posibilă o reacție în lanț...”

Sarcofagul este un mort care respiră. Respiră moarte. Pentru cât timp mai are putere? Nimeni nu va răspunde la această întrebare, căci până acum a fost imposibil să ajungem la multe puncte de legătură și construcții pentru a afla cât mai pot rezista ele. Dar toți ne dăm seama: distrugerea carcasei ar duce la niște urmări chiar mai îngrozitoare decât cele din anul 1986.“

Ogoniok, nr. 17, aprilie 1996

„Înainte de Cernobîl, la 100 000 de locuitori din Bielorusia erau 82 de cazuri de afecțiuni oncologice. Astăzi statistica este aceasta: la 100 000 de locuitori, 6 000 de bolnavi. De aproape 74 de ori mai mult.

Mortalitatea, în ultimii zece ani, a crescut cu 23,5%. De bătrânețe moare un om din paisprezece, în principal oameni apți de muncă – la 46–50 de ani. În regiunile cele mai contaminate, la un control medical s-a stabilit: din zece oameni, șapte sunt bolnavi. Dacă mergi prin sate, te frapază cimitirele apărute peste tot.“

„Până acum, multe cifre sunt necunoscute. Toate sunt ținute în secret, pentru că sunt monstruoase. Uniunea Sovietică a trimis la locul catastrofei 800 000 de soldați din serviciul de urgență și au fost chemați să lucreze lichidatori, vârsta medie a acestora din urmă fiind de 33 de ani. Iar copiii au fost luați în armată imediat după terminarea școlii.

Numai în Bielorusia s-au aflat pe lista de lichidatori 115 493 de oameni. Din datele Ministerului Sănătății, din 1990 până în 2003 au murit 8 553 de lichidatori. Câte doi oameni pe zi.“

„Așa a început istoria...”

Anul 1986. Pe primele pagini ale ziarelor sovietice și străine sunt reportaje despre procesul vinovaților catastrofei de la Cernobîl.

Iar acum, imaginați-vă un bloc gol cu patru etaje. Un bloc fără locatari, dar cu lucruri, mobilă, îmbrăcăminte pe care nimeni nu le va mai putea folosi niciodată. Pentru că acest bloc se află la Cernobîl. Dar chiar într-un asemenea bloc al orașului mort, cei care trebuiau să-i judece pe vinovații de producerea avariei atomice au ținut o conferință de presă pentru ziariști. La cel mai înalt nivel, la CC al PCUS, s-a decis că acest caz trebuie soluționat la locul faptei. Chiar la Cernobîl. Procesul a avut loc în clădirea casei de cultură din partea locului. Pe banca acuzaților sunt șase persoane – directorul centralei atomice Viktor Briuhanov, inginerul-șef Nikolai Fomin, inginerul-șef adjunct Anatoli Diatlov, șeful de tură Boris Rogojkin, șeful atelierului reactorului Aleksandr Kovalenko, inspectorul Iuri Laușkin de la Inspecția Națională pentru Energie Atomică.

Locurile pentru spectatori sunt pustii. Sunt prezenți doar ziariști. De fapt, aici nici nu mai sunt oameni, orașul a fost «închis», fiind «zonă de control radioactiv sever». Oare nu din acest motiv a fost ales și ca loc al procesului, cu cât mai puțini martori, cu atât mai puțină zarvă? Nu sunt nici operatori TV, nici ziariști străini. Desigur, pe

banca acuzațiilor toți voiau să vadă zeci de funcționari cu răspundere, inclusiv din Moscova. Răspunderea trebuia să o poarte și știința modernă. Dar s-au mulțumit cu «acarii».

Sentița... Viktor Briuhanov, Nikolai Fomin și Anatoli Diatlov au primit câte zece ani. Alții au avut niște sentințe mai mici. În detenție, Anatoli Diatlov și Iuri Laușkin au murit din cauza urmărilor expunerii la radiațiile puternice. Inginerul-șef Nikolai Fomin a înnebunit, dar, iată, directorul centralei, Viktor Briuhanov, și-a ispășit pedeapsa de la un capăt la altul, toți cei zece ani. L-au întâmpinat rudele și câțiva ziariști. Evenimentul a trecut neobservat.

Fostul director trăiește la Kiev și lucrează ca mărunt funcționar la o firmă.

Așa se încheie istoria.“

„În curând, Ucraina va începe o construcție grandioasă. Deasupra sarcofagului care a acoperit în anul 1986 reactorul al patrulea, distrus, al centralei nucleare de la Cernobîl, o să apară o nouă carcasă, numită «Arca». Pentru acest proiect, 28 de țări donatoare vor oferi în următoarea perioadă un capital inițial de peste 768 de milioane de dolari. Noua carcasă trebuie să reziste nu treizeci, ci o sută de ani. Și a fost proiectată grandios, deoarece trebuie să aibă un volum suficient de mare pentru a se realiza acolo lucrări de îngropare a reziduurilor. E nevoie de o fundație masivă: de fapt, va trebui să se facă un grund artificial din stâncă, din stâlpi și plăci de beton. După aceea va trebui pregătit depozitul unde vor fi mutate reziduurile radioactive scoase din carcasa veche.

Noua carcasă va fi făcută din oțel de calitate superioară, capabil să rețină radiațiile gama. Numai metalul va avea 18 000 de tone.

«Arca» va fi o construcție fără precedent în istoria omenirii. În primul rând, ne vor uimi dimensiunile ei – această a doua membrană va avea o înălțime de 150 de metri. Iar din punct de vedere estetic, va semăna cu Turnul Eiffel.“

*Din materiale publicate în ziarele bieloruse
în anii 2002–2005*

O VOCE OMENEASCĂ SINGURATICĂ

„Nu știi despre ce să povestesc. Despre moarte sau despre iubire? Sau este același lucru; despre ce? Ne căsătoriserăm recent. Încă mai mergeam pe stradă ținându-ne de mână, chiar dacă ne duceam numai până la magazin. Mereu amândoi. Eu îi spuneam lui: «Te iubesc!» Dar încă nu știam cât de mult îl iubeam. Nu-mi imaginam... Trăiam în căminul unității de pompieri unde lucra el. La etajul unu. Și acolo erau încă trei familii tinere, toți aveam aceeași bucătărie. Iar jos, la parter, se aflau mașinile. Mașinile roșii de pompieri. Era serviciul lui. Eram mereu la curent: unde este, ce se întâmplă cu el. În toiul nopții aud un zgomot. Strigăte. Mă uit pe fereastră. El mă vede: «Închide ferestra și culcă-te la loc. E incendiu la centrală. O să vin repede».

Nu am văzut explozia. Numai flacăra. Parcă s-a luminat tot, tot cerul. O flacăra înaltă. Funingine. O căldură groaznică. Iar el tot nu vine și nu vine. Era funingine pentru că ardea bitumul, acoperișul centralei fusese acoperit cu bitum. Mergeau, își amintise după aceea, parcă prin smoală. Respingeau focul, iar el se târa. Se ridica. Aruncau grafitul aprins de sub picioare. Plecaseră fără costumele ignifuge, așa cum erau, numai în cămăși, așa

plecaseră. Nu fuseseră preveniți, fuseseră chemați la un incendiu obișnuit.

Ora patru, ora cinci, ora șase. La șase ne pregăteam să mergem la părinții lui. Să punem cartofi. Din orașul Pripiat până în satul Sperijie, unde locuiau părinții lui, sunt 40 de kilometri. Să semănăm, să arăm. Îi place să facă asta. Mama lui își aducea adesea aminte că nu voiau, ea cu tatăl, să-l lase să plece la oraș, ba chiar construiseră o casă nouă. L-au luat în armată. A făcut armata la Moscova, la trupele de pompieri, iar când s-a întors, numai pompier a vrut să fie! Nu recunoștea nimic altceva. (*Tace.*)

Uneori parcă îi aud vocea... Vie... Nici fotografiile nu acționează asupra mea așa cum o face vocea. Dar nu mă strigă niciodată. Și în vis, eu îl strig pe el.

Ora șapte. La ora șapte mi s-a spus că e la spital. Am dat fuga, dar în jurul spitalului se formase deja un lanț de milițieni, nu lăsau pe nimeni. Numai mașinile salvării intrau. Milițienii strigau: «Nu vă apropiați de mașini, contoarele sar în aer!»

Nu numai eu, toate soțiile au dat fuga, toate cele ale căror soți s-au aflat noaptea la unitate. Eu m-am dus repede s-o caut pe o cunoștință, lucra ca doctor la spital. Am apucat-o de halat, când a coborât din mașină.

– Lasă-mă să intru!

– Nu pot! E foarte rău. Toți sunt foarte rău.

Îi țin calea:

– Numai să mă uit.

– Bine, zice, atunci să fugim repede cincisprezece-douăzeci de minute.

L-am văzut. Umflat tot, plin de vânătași. Aproape că nu mai are ochi.

– E nevoie de lapte! De cât mai mult lapte! spune cunoștința mea. Să bea cel puțin trei litri.

– Dar el nu bea lapte.

– Acum o să bea.

Mulți medici, surori medicale, mai ales sanitarele din acest spital urmau să se îmbolnăvească după o vreme. Să moară. Dar atunci nimeni nu știa asta.

La ora zece a murit operatorul Șișenok. El a fost primul. În prima zi. Am aflat că rămăsese un altul sub ruine, Valeri Hodemciuk. Nu l-au mai găsit. Au turnat beton peste el. Dar încă nu știam că ei toți o să fie primii.

Întreb:

– Vasenka, ce ne facem?

– Pleacă de aici! Pleacă! O să ai un copil.

Sunt însărcinată. Dar cum să-l las pe el? Mă roagă:

– Pleacă! Salvează copilul.

– Mai întâi trebuie să-ți aduc lapte, după aceea o să mai vedem.

Vine repede prietena mea, Tania Kibenok, soțul ei se află în același salon. E și tatăl ei cu ea, sunt cu mașina. Ne urcăm și ne ducem în satul cel mai apropiat, după lapte, la vreo trei kilometri de oraș. Cumpărăm multe borcane de trei litri cu lapte. Șase, să ajungă pentru toți. Dar din cauza laptelui vomau așa de tare. Tot timpul își pierdeau cunoștința, li se puneau perfuzii. Medicii, nu se știe de ce, repetau că s-au otrăvit cu gaze, nimeni nu vorbea de radiații. Iar orașul se umpluse de mașini militare, toate drumurile fuseseră închise. Peste tot erau soldați. Nu mai mergeau trenurile. Străzile erau spalate

cu un praf alb. Am început să mă panichez, cum o să mă duc eu mâine în sat, să-i cumpăr lapte proaspăt? Nimeni nu vorbea despre radiații. Numai soldații purtau măști de gaze... Orașenii luau pâine din magazine, pungi deschise cu bomboane. Pe tarabe erau prăjituri... Viața se desfășura ca de obicei. Numai... Străzile erau spălate cu nu știu ce praf...

Seara nu am mai putut să intrăm în spital. În jur, era o mare de oameni. Stăteam vizavi de fereastra lui, el s-a apropiat și a strigat ceva. Așa de disperat! În mulțime cineva a auzit: «La noapte îi duc la Moscova». Soțiile s-au adunat la un loc. Ne-am decis: mergem cu ei. «Dați-ne drumul la soții noștri! Nu aveți dreptul!» Ne-am luptat, i-am zgâriat. Soldații, deja era un cordon dublu, ne împingeau înapoi. Atunci a ieșit un medic și a confirmat că o să fie transportați cu avionul la Moscova, dar că trebuie să le aducem haine – cele în care fuseseră îmbrăcați la centrală arseseră. Autobuzele nu mai circulau și am luat-o la fugă prin tot orașul... Am venit cu gențile, dar avionul plecase deja. Au făcut-o intenționat. Ca să nu mai strigăm, să nu plângem...

E noapte... Pe o parte a străzii merg autobuze, sute de autobuze (orașul era pregătit pentru evacuare), iar pe partea cealaltă, sute de mașini de pompieri. Veneau de peste tot. Toată strada era acoperită de o spumă albă. Mergem pe ea... Ocărâm și plângem...

La radio se anunța: orașul este evacuat pentru trei-cinci zile, luați cu voi haine groase și treninguri, o să trăiți în păduri. În corturi. Oamenii chiar s-au bucurat – o să mergem în natură! O să petrecem acolo 1 Mai. Lucru neobișnuit. Au făcut pentru drum frigărui, au cumpărat

vin. Au luat cu ei chitarele, casetofoanele. Dragile sărbători din mai! Plâneau numai femeile ale căror soți fuseseră răniți.

Nu mai țin minte cum am ajuns... Parcă m-am trezit când am văzut-o pe mama lui: «Mamă, Vasia e la Moscova! L-au dus cu un avion special!» Dar noi tocmai terminaserăm de sădit în grădină cartofi, varză, iar peste o săptămână satul urma să fie evacuat! Cine să fi știut? Cine să fi știut atunci de asta? Spre seară am început să vomit. Sunt în luna a șasea de sarcină. Mi-e așa de rău! Noaptea visez că el mă strigă, cât era viu mă striga în vis: «Lusia! Liusenka!» Iar când a murit, nu m-a mai strigat niciodată. Niciodată... (*Plânge.*) Dimineață mă trezesc cu gândul să mă duc singură la Moscova. «Unde te duci tu așa?», plânge mama. L-a chemat pe tata: «Să te ducă el». Am luat de pe cec banii pe care-i aveau ei. Toți banii.

Nu mai țin minte drumul. Mi-a ieșit din nou din minte. La Moscova, l-am întrebat pe primul milițian în ce spital sunt internați pompierii de la Cernobil și el ne-a spus, chiar m-am mirat, pentru că ne speriaseră că e «secret de stat, strict secret».

Spitalul nr. 6, pe strada Șciukinskaia.

În spitalul acesta, un spital special, de radiologie, nu puteai intra fără permis. Am dat bani portăresei și atunci ea mi-a spus: «Du-te». A spus la ce etaj. Am rugat iar pe cineva, am implorat. Și, uite, stau în cabinetul șefei de secție de la radiologie, Anghelina Vasilievna Guskova. Pe atunci nu știam cum o cheamă, nu reținusem nimic.

Știam numai că trebuia să-l văd. Să-l gădesc. M-a întrebat imediat:

– Draga mea! Draga mea! Ai copii?

Ei, și la finalul excursiei, amatorilor de turism extrem li se propune un picnic cu produse curate din punct de vedere ecologic și vin roșu. Și votcă rusească. Organizatorii garantează că în ziua petrecută în Zonă, veți absorbi mai puțină radiație decât atunci când faceți o radiografie. Dar nu vă sfătuiesc să vă scăldați, să mâncați peștele și vânatul prins. Să culegeți fructe de pădure și ciuperci, să le frigeți la foc. Să oferiți femeilor flori de câmp.

Credeți că e o aiureală? Greșiți, turismul nuclear este la mare căutare, mai ales printre turiștii occidentali. Oamenii vin după impresii noi și puternice, care pot fi trăite în foarte puține locuri din lume, pentru că lumea e mult prea comună și accesibilă. Viața a devenit plicticoasă. Și noi vrem ceva veșnic...

Vizitați Mecca nucleară... Prețurile sunt corecte..."

Din materiale apărute în ziare bieloruse, 2005

1986–2005

CUPRINS

Informație istorică	7
O voce omenească singuratică	15
Interviu al autoarei cu sine însăși despre o istorie uitată și despre faptul că Cernobîl pune sub semnul întrebării imaginea noastră despre lume.....	39
Capitolul 1. Pământul morților.....	53
Capitolul 2. Apogeul creației.....	123
Capitolul 3. Tristețea ne încântă.....	239
În loc de epilog	365